

MÅNEDSBLADET

Glemmer du

Amtsforvalterens Notater fra 1743

Nr. 3 - Marts 2003

Tårnby Kommune - Lokalhistorisk Samling

Forsideillustration:

*Kort over Amager og Saltholm tegnet af Andreas Lous, 1775.
(Søkortarkivet)*

I denne udgave af "Glemmer du" er der hentet inspiration fra:

Aarbog, udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt 1917.

Amager og Saltholm af Laurids de Thurah, 1968.

ISSN 1397-5412

Glemmer du er udgivet af: Tårnby Kommune - Lokalthistorisk Samling
Skrevet og redigeret af: Inger Kjær Jansen
Layout: Vicky Bonde

Amtsforvalterens Notater fra 1743

Følgende indberetning fra 1743, som vi her gengiver i uddrag, er trykt i Årbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt, 1918. Indberetningen om "Tilstanden i Københavns Amt ved Aar 1740" menes at være skrevet af Amtmanden over Københavns Amt Niels Gersdorff.

Den Saltholmen

Øen Saltholm er beliggende øst for Øen Amager. Den er et plat (fladt) Land og bruges af Amagerne, som om Sommeren har en stor Del Qvæg paa græs. Paa denne Ø brydes ogsaa store mængder Kalksten, som Kalkfabrikken ved Kiøbenhavn bruger.

Om sommeren er denne Ø folkerig, thi da holder Kalkfabrikken mange folk der for at arbejde ved kalkstenene, og Amagerne har ligeledes Folk derpaa, som opholder sig i deres Mælkehytter, hvilke er fuldkomne Boliger, lavet af Jordsoder (*Græstørv*), saadan som Husene siges at være udi Island.

Ellers bor der kun en Mand hele tiden paa øen, som hører under Store Magleby paa Amager.

Denne Ø bruges kun til Græsgang og der er ingen Skov, ej heller Agerjord; men der findes paa nogle Steder nogle Buske, som ser næsten ud og lugter ligesom som det, de har i Haugerne (*haverne*) som almindeligvis kaldes Ambra, saa dér maa de voxe vildt.

Udsnit af kort tegnet af kaptajn og chef over Dragør Lodseri, Andreas Lous, 1775. Kortet viser de to daværende klksværkers huse og de to amagersognes mælkehuse. (Søkortarkivet).

Landet er ellers fuldt af Fuglevildt af den Slags, som opholder sig ved Strandsiden, saasom Rødben, Strandskader, Maager, Rylere og deslige, som ruger deres Unger ud. Af og til findes der vilde Gænder paa Landet. Der er ogsaa omkring Landet en Mængde af Søehunde (*sæler*); men paa Landet er intet andet Vildt undtagen nogle faa Harer.

Der fiskes ikke fra Øen. Men paa Landet er en Brønd, som har nogenlunde fersk Kildevand, dog ikke altid, for naar Søen er høj og kan staa over det meste Land paa Øen, da bliver det brak og syltet, hvilket da ogsaa kan siges at være Aarsagen til, at de tre Hollændere, som i gamle Dage have boet paa denne Ø, har forladt Øen og flyttet til Amager igen.

Denne Ø er ellers omgivet vidt ud i Stranden paa grundet Vand med næsten lutter Kampsten, saa findes der ogsaa paa mange Steder en stor Mængde Kalksten, som Kalkfabrikken, kan hente op naar Vandet er lavt. Af disse Kamp- og Brostene skal de fleste Gader og Stenbroer i og ved København være lagt, og de fleste Broestene, som sælges i København, er ogsaa hentet der. Den største af disse Kampsten kalder Amagerne "Enkesten" fordi den

ligger alene og længere ude i Stranden end de andre; men regnes ellers af folk for være cirka saa stor som et Bondehus paa 3 Fag lang og 3 Fag bred.

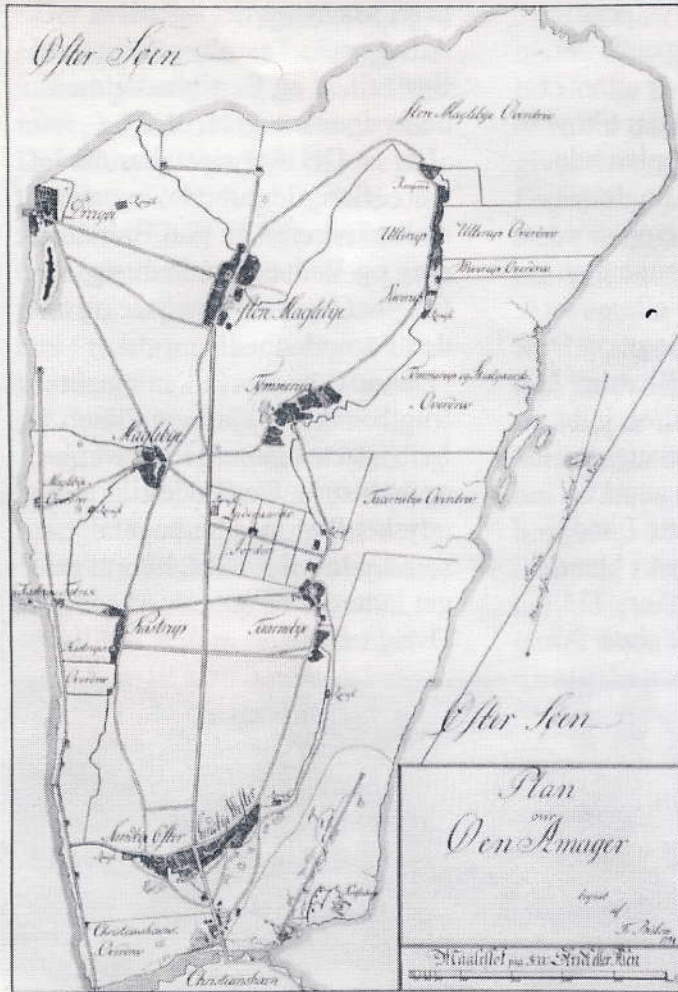
Endelig findes ogsaa paa denne Ø et Slags Utøj, som kaldes Fireben, de opholder sig baade ude i Vandet som paa Græsset. Paa Ryggen har de farve som en Snog, men en hvid Bug, hvorpaa er Skæl som paa en Sild. De største af dem er omkring 15-16 cm lange, ganske tynde, deres Hoved er som paa en liden Aal og Rumpen som paa en Mus. Endvidere findes et andet Slags utøj, som kaldes Vandkalve; de ser ud næsten som en Spyflue, og som begge er skadelige for Creatureerne, thi faar de dem, som det let kan hænde, enten ved at æde eller at drikke dem, creperer de strax.

Øen Amager

- er skilt fra Siælland ved Havets Gennemløb, almindeligvis kaldet Kalleboe Strand, og fordi den ved Kiøbenhavns og Christianshavns Fæstningsværker er indsnævret, er Strømmen ved Christianshavns Broe nogle Gange saa stærk, at den let kunde drive et Møllehiul.

Udi denne Søkant og deromkring er en stor Mengde af Svaner, som

Kort over Amager
tegnat af Fr. Bülow i
1794

saa vidt vides ikke findes lige nogetsteds, ja, man kan endog se dem ligesom tamme Fugle flyde paa Vandet inde imellem Fæstningsværkerne.

Salig og høyløvlig Kong Christian den 5te som vi mindes med ærefrygt har haft en særdeles Lyst

til Svanejagt paa Kalleboe Strand, hvorfor ogsaa den Gaard ved Bondebyen Sundbyøster paa Amager blev bygget og kaldt "Svaneleje Gaard", hvor det kongelige Herskab, saalænge Jagten varede, fandt Behag i at opholde sig der. Men denne Gaard er nu et

Værtzhus som er Privatpersons Eye og kaldes Rødegaard.

Denne Øe Amager er ellers et plat Land, - der er ingen Skov kun nogle hér og dér plantede Træer, og hvoraf nu nogle af Træerne er saa gamle og store, at de Søefarende kan bruge dem som Mærker at sejle efter.

Der er i Taarnbye Sogn og Birk 9 Byer, - Taarnbye, Kastrop, Mariboelille (*Maglebylille*), Ullerup, Tømmerup, Sundbyeøster og Sundbyewester, Raagaard og Wibberup, Og da dette Lands Indbyggere nu er blevet blandet med hinanden i 200 Aars Tid, kaldes de i Almindelighed Ama-

gere, saa synes det ligetil, at Amagerne i Taarnbye Sogn faar lige Frihed og Rettigheder med de øvrige Amagere.

For en Del Aar siden har der været flere Ildebrande, hvorfor de har indrettet en god Brandordning og Vedtægt mellem sig, og forsynet sig med Sprøyter og anden Fornødenhed.

Denne Ø er gjort til en meget frugtbar Ø ved hjælp af disse Indbyggers store Arbejdsomhed og Industrie. Der findes ikke en udyrket Plet Jord undtaget det, som ligger til Fælles, hvoraf noget indtages næsten hvert aar af Øvrigheden.

Svanelejegaard, også kaldt Dyvekes Gaard og sidst kaldt Rødegård inden nedrivning i 1942-43.

Der avles Rug, Byg, Ærter, og Havre, saameget, at Indbyggerne kan sælge af det og de kunde have mere, hvis de ikke havde en stor Del af deres Agerjord til Haugeurter (*haveurter*), Kaal og Rødder, for en fjerdedel af Agerjorden er anvendt til det. Og de har saa stor erfaring i alle tænkelige Haugeurters Frembringelse, at ingen Urtegaardsmand kan fortælle dem noget de ikke ved. Og med disse Ting, saavel ogsaa deres Melk og Smør, er det, at de hver Torvedag besøger Kiøbenhavn og har det bekendte Sted for dem selv alene, som kaldes Amager Torv. - Ja, adskillige af dem rejser til Sjælland, især til Helsingøer, Kiøge, Roskilde, Frederichsborg og Ringsted, med fyldte Vogne med Haugeurter, Kaal og Rødder, som de sælger.

Enhver er interesseret efter at Kiøbe, hvad de har, for foruden at de har gode priser, er de meget renlige med deres Sager, og derfor rejser de fornemme folk ofte ud til dem for at spise melk med dem.

Deres Huse, som udadtil ser ud som andre Bønderhuse, er indadtil prydet paa hollandsk Maade, og skuret og smykket, saa det er en særdeles Fornøjelse at komme til dem.

De forstaar at anvende alle fornødne Ting, for at faa Giødning betaler de Bryggerne i Kiøbenhavn for deres biprodukt, som de giver deres Creaturer og spare paa Fodringen, paa den Maade kan de fodre flere Creaturer end ellers om Vinteren.

Det eneste, som disse Indbyggerne Mangler, og som denne Ø ikke kan producere ved deres Arbejde og Flid, er Ildebrand (*Brændsel*), derfor maa de købe det, for selv om de aarligt faar skænket fra De kongelige Møser i Amtet, er det ikke nær tilstrækkelig. Man regner med, at denne Mangel er grund til en Del besvær, de kan nemlig kun koge mad en gang om ugen, og det er normalt om Søndagen at de paa en gang tilbereder *Salt Mad og Flæsk*
Grøn Kaal udi en Garnpose
Hvid, stor Kaal udi en ditto Pose
Erter udi en Krukke
Grød udi en Pose
Gulerødder og Roer.
hvormed de klarer sig Ugen igennem, undtagen nogle Gange varmer de Øl eller laver sig Søbekaal til.

Træfrugter er der heller ikke mange af paa Landet, derfor er der ingen der sælger af det.

Der er mange Harer baade graa og hvide, saa naar Det kongelige

Tekst i billedet;

"En mand og kone i deres
Søn- eller Hellig-dags
dragt i det saa kaldede
Danske Amager".

En Pige og ung Karl i de-
res Søn- eller Helligdags-
dragt i det saa kaldede
Danske Amager.

Eksempler på Danske-
bydragten, 1758.

Herskab vil adspredde sig med denne Jagt, kan de paa nogle timer faa flere hundrede drevet sammen, og det er da almindeligt, at der blive dræbt saa mange, at de tit ikke kan faa Plads paa een Vogn.

Amagerne er glade for saadan en jagt, naar den sker i Januar eller Februar Maaned, for naar der ikke er mange Harer tilbage, bliver skaden paa deres Haugeurter ogsaa mindre, for Haren er en stærk Liebhaber. Derfor kunde det være

sandt, naar der fortælles om en Schoutes Kone, at hun tilbød Kongen at ville dandse med ham, hvis han vilde afholde en Hare-jagt paa Amager.

Der findes ogsaa Aggerhøns, Brokfugle (*Vadefugle. Udtrykket bentyttes af jægere - gælder ogsaa kramsfugle*), Snepper, Viber, vilde Giæs og Ender, Kramsfugle og anden Fuglevildt ved Strandbredden, ligesom paa Øen Salt-holm, hver Slags paa sin Tid af aaret, men dog flest Lærker og Spurve.

Af tamme Fugle er der Duer, som Amagerne ogsaa holder og faar Unger af, ligesom de ogsaa holder tamme Giæs, Ender, smaa og store Høns baade til hjælp til deres Husholdning, og til at sælge.

Men af Creaturer har de kun Kiøer, som de feder op og sælger.

Deres Heste køber de sig til og har kun sjældent en indtjening; deres Svin køber de ogsaa, og feder dem op for igen af sælge dem, de ikke selv bruger. Og dem der holder Faar ved saa godt som nogen at udnytte, Uld, Melk og Lam.

Der er ingen fiskeri undtagen nogle Carudser som Amagerne kunne have i deres Gadekiære og andre Vandhuller, som de siæl-

den og kun til eget Brug fisker. Men fiskeri i Stranden har tidligere været fordelagtig paa denne Ø, og Indbyggerne har haft adskillige Bundgarns- og Aalegaardsstader lejet af Kongen for en vis Afgift; men nu giver mange af disse Stader ikke længere fisk. Aarsagen til Fiskeriets Afgang paa disse Steder er ubekendt.

Ellers tager Dragøerne ud paa Søen og op imod den skaanske Val (*kyst*) og ned ad Sundet for at fiske Sild, Makrel, Hornfisk, Torsk, Flynder, Aal, Stenbidere, Krabber, osv., men Sildefiskeriet er det bedste, og naar de fanger mange, salter de dem og sælger dem, og ellers tørrer de dem. Nogle vintre kan de ogsaa være heldige at fange mange Aal, som de ogsaa salter. Paa Amagersiden ved Kalleboe Strand opholder der sig en Del fattige Matroser, som baade Vinter og Sommer løber der og fanger Åal, og sommetider Rejer og Flynder, som de selv spiser, og af og til faar de saa mange at de kan sælge af dem.

Der er ikke mange Vilde Dyr paa denne folkerige Ø, men der findes nogle faa Ræve, som jages naar der er Jagt.

Der findes ogsaa Fiskeodder, Maar og Væsel, og de sidste er

Amagerne temmelig plaget af.

Af Insekter findes der Oldenborrer, Rauper, Kaalorme, Jordtopper, Bremser, Humler, Fluier, Myg og deslige, som de ogsaa plages af; men de er især meget plaget af Rotter og Mus i deres Huse, selv om de er rigeligt forsynede med Katte.

Qvindfolkene anklages ogsaa for, at der i deres Pelse opholder sig en stor Del Lopper, som for Høfligheds Skyld kaldes "Særkekyllinger", men selvom de ikke nægter, de kender jo ogsaa disse Insecter, indrømmer ingen at vi ikke bør kalde dem andet end Lopper.

Det ligger ikke til Amagerne at holde Bier, fordi det ikke lykkes.

Mineralia og Naturalia findes heller ikke paa Amager. For nogle Aar siden blev der gravet paa nogle Steder paa Sundbye Fællede, i Tilfælde af at der skulde findes en Saltaare; men der var intet at gjøre.

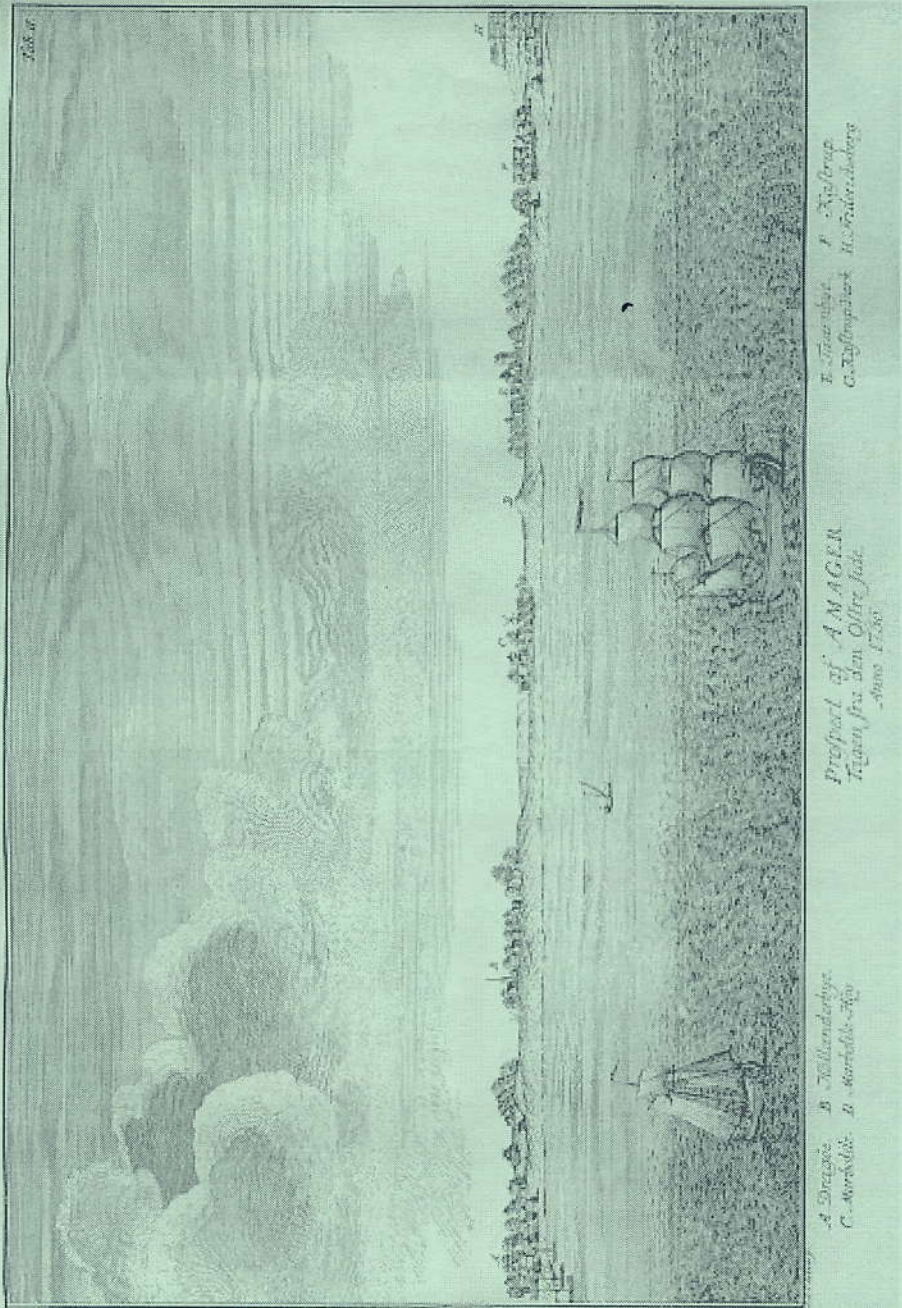
Ellers findes der, blandt de Sten uden for Christianshavns Fæstning, som Amagerne har deres Gangsti paa naar det er Høyvande, en stor Sten, hvor omkring der ligger adskillige smaa Stene, som naar man med en Sten slaar mod den, giver den en høj Klang fra sig.

Dette Land har ingen Søer eller Strømme. Deres Korn males paa Vejrmøller og Haandkværne. Der ligger to velindrettede Oliemøller med tilhørende Bygninger paa Øen tæt ved Christianshavn, dog ejer Amagerne dem ikke, de tilhører Folk inde i Kiøbenhavn.

Der bruges mange navne som ikke bruges andetsteds i Nationen Saasom Mandfolkenavne: Adrian, Auskier, Bo, Bonde, Crils (*Cornelius*), Dirk, Eibert, Erland, Frek (*Fridericus*), Gerrid, Isbrand, Palm, Rajer, Sigbrand, Theis (*Mathias*), Weybrand; og der er det besynderlige, at der er nogen i Hollænderbyen som er døbt med det bekendte Navn Jacob, men som mundtligt kaldes Japik.

Qvindfolkenavne er følgende: Act (*Agatha*), Eact (*Agnete*), Alhed, Ariene, Diver, Duyff, Em (*Emerentze*), Lain, Leen (*Malena*), Lojden, Mæritie (*Margretha*), Malfred, Majnu, Neel, Reinu, Rono, Sass, Trin (*Catharina*), Weimut.

Prospect af Amager set fra øst i 1756.
De små bogstaver henviser til: A-Dragør, B-Hollænderbyen, C-Maglebylille, D-Maglebylille høj, E-Tårnby, F-Kastrup, G-Kastrup Værk, H-Frederiksberg.

Hvis du har billeder, oplysninger eller andet af lokalhistorisk interesse, så henvend dig til:

Lokalhistorisk Samling

Kamillevej 10

2770 Kastrup

Tlf. 32 46 05 45

www.bibliotek.taarnby.dk

Klik på Lokalhistorisk Samling

Vi har publikumsmaskine med adgang til internettet og mange slægtsforskerlinks.

Åbningstider:

Mandag	16.00 - 20.00
Tirsdag	12.00 - 16.00
Fredag	12.00 - 15.00

Lokalhistorisk Samling har desuden udstillinger på:

Kastrupgårdssamlingen

"*Midt på Amager*"

&

"KASTRUP GLAS"

Åbent Tirsdag til søndag

14.00-17.00

Onsdag tillige

14.00-20.00

Plyssen

Amager Strandvej 350:

Permanente og skiftende udstillinger

Åbent Lørdag og søndag

13.00-16.00